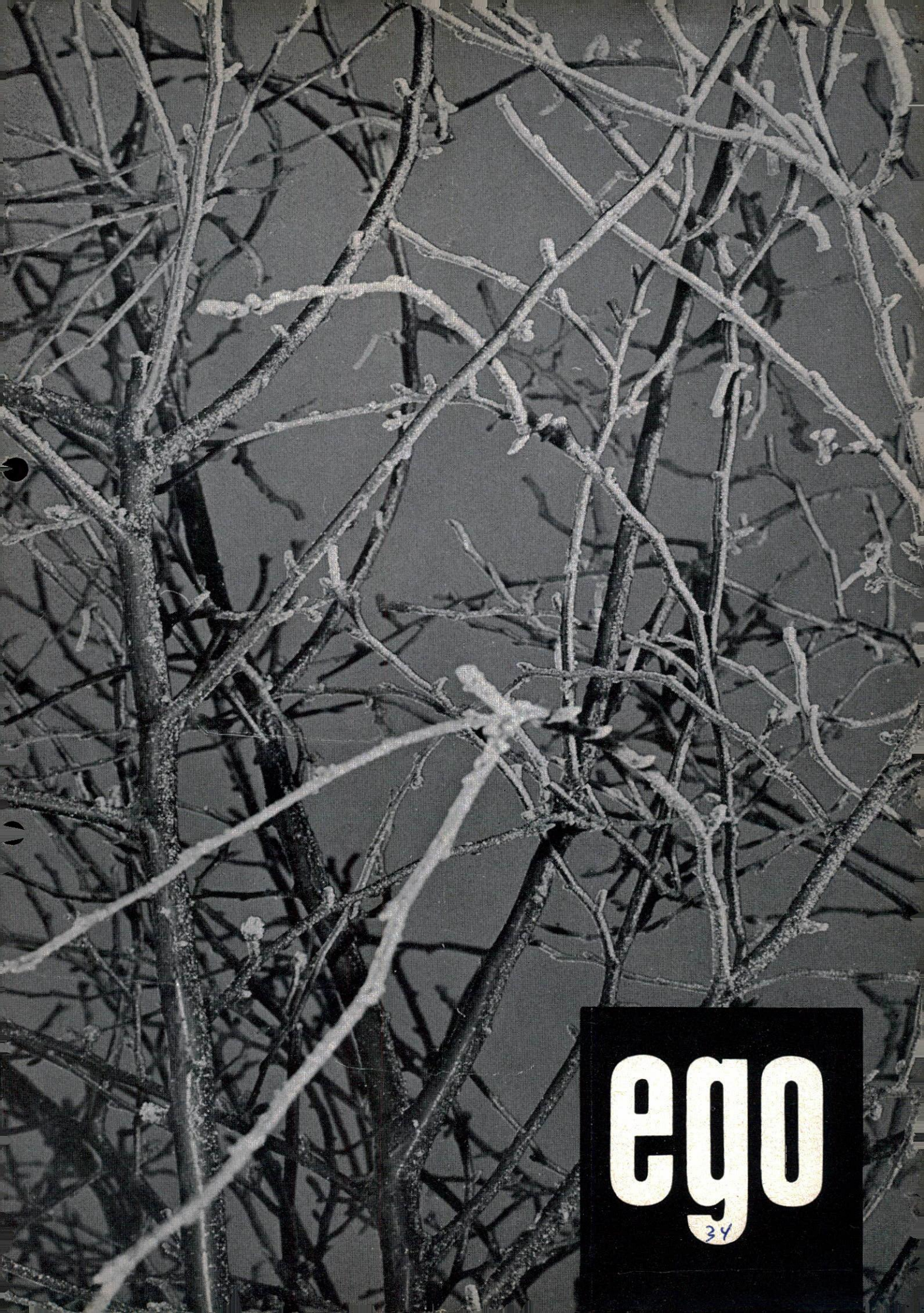

ego

34

Verkeren met katholieken

Hoe vaak is het ons overkomen dat een buitenkerkelijke jongeman raad kwam vragen in zake zijn verkering met een katholiek meisje?

Zo vaak dat we het er op wagen om te spreken van een permanent aanwezig gewetensnood.

Een jonge man en een jonge vrouw houden van elkaar. Dat lijkt zo simpel. Maar hij is ongodsdienstig en zij is katholiek.

Het gemengde huwelijk is bepaald geen zaak om lichtvaardig over te denken. Indien niet beide partners, reeds in hun verkeringsstijd, bereid zijn zich ernstig te verdiepen in de moeilijkheden die zij zullen ontmoeten dan is een mislukking welhaast verzekerd. Echte oplossingen zullen eerst dan kunnen ontstaan als een wederzijdse belangstelling en eerbied groeit voor de andere overtuiging.

Wij achten dit bijzonder moeilijk maar, bij een echte liefdesverhouding, niet onmogelijk. Wij achten dit bovenal de zaak van de twee geliefden zelf.

Echter — zij is katholiek en wil dus trouwen in de kerk en hij is liefdevol en redelijk genoeg om daarmee in te stemmen.

Op dat moment doet een derde partij, de kerk, haar intrede in het spel. En die kerk stelt voor de ongodsdienstige jongeman onaanvaardbare voorwaarden. Men leze dienaangaande de artikelen over het gemengde huwelijk in dit nummer van EGO.

Wij zijn bereid te aanvaarden dat de kerk handelt vanuit een oprechte godsdienstige bezorgdheid. Maar daarmee is niet alles gezegd!

Heeft de kerk voldoende begrip voor de onmogelijke gewetensnood waarin zij jonge mensen brengt?

Het gaat nl. om niet minder dan de liefde tussen twee jonge mensen! Het lijkt goed de zaken welwillend maar scherp te stellen: Handelt de kerk werkelijk zedelijk als zij deze voorwaarden aan haar eigen gelovigen en andersdenkenden stelt? Wij wagen het, op zijn zachtst gezegd, om twijfel uit te spreken.

Wij hebben in de afgelopen jaren de groeiende geneigdheid van katholieken begroet om zich op een moderne wijze bezig te houden met allerlei levensvragen, de geneigdheid ook om aandachtig te luisteren naar andere meningen, de bereidheid ten slotte om in werkelijke verdraagzaamheid samen met anderen te leven. Wij zijn daar bijzonder blij mee en zijn bereid toe te geven dat dat voor niet-katholieken ook verplichtingen schept. Maar juist op deze gronden lijkt ons de houding van de katholieke kerk t.a.v. het gemengde huwelijk onhoudbaar.

Wij hebben besloten in EGO over deze zaak te schrijven omdat de gewetensnood onder jonge mensen op dit punt ons steeds meer verontrust.

Wij hebben gemeend dat het goed was om het katholieke standpunt nog eens duidelijk door een katholiek theoloog te laten behandelen. Daarnaast vindt men een kritiek op het katholieke standpunt van een humanistisch schrijver.

Wij hopen dat deze behandeling een discussie zal uitlokken en dat vooral ook katholieken daaraan zullen deelnemen.

De goede lezer zal begrijpen dat wij niet schrijven uit anti-kerkelijkheid. Het tegendeel is het geval. Wij zien met verlangen het ogenblik tegemoet dat onze jonge mannen onbezorgd met katholieke meisjes kunnen verkeren!

Red.

ego

*Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen*

No. 34 — februari 1965
3de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:
*Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstraat 84, Drie-
bergen
telefoon 03438 — 2878*

Vaste medewerkers:

Mw. A. C. W. B. v. d. Hage—Rens
Jan Brouwer
Ton Hartsuiker
R. v. Kamp
Henk J. Meier
G. Schuurman
B. Vuysje
Dick Zaal

Abonnementsprijs: f 5,— per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te
Driebergen.

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

*Rijp van een vertrekkende winter,
daartussen al het botten van het
jonge hout. Een plaat, die past bij de
februari-maand. Schoonheid van het
heden en belofte voor straks. Ze zijn
samengebracht in de foto van E.
Kruit, die deze maand onze 'cover'
is.*

VS en Europa op één plaat

Sinds het begin van de jaren dertig wordt er door Europeanen jazz gespeeld. Aanvankelijk leverde deze nieuwe muziek alleen al technisch zoveel moeilijkheden op, dat de Europese musici er slechts van konden dromen ooit nog eens het peil van hun Amerikaanse leermeesters te halen.

Al kan men tegenwoordig niet meer zeggen dat de beste Europeanen technisch veel onderdoen voor hun collega's uit de VS, toch is er nog altijd een niveauverschil. Het gros van de Europese musici komt niet verder dan het zoveel mogelijk op de voet volgen van de ontwikkelingen die in Amerika aan de gang zijn. Wanneer musici uit beide werelddelen elkaar in de platenstudio ontmoeten, komt de leraar-leerling-verhouding dan ook vaak op pijnlijke wijze in de resultaten tot uiting. De drie hieronder besproken LP's illustreren dit maar al te duidelijk.

Saxofonist - trompettist - arrangeur - band-leider-enz. Benny Carter kwam in 1935 naar Europa. Nadat hij een jaar in Engeland had gewerkt als arrangeur voor Henry Halls BBC-orkest, bracht Carter 1937 grotendeels in Nederland door. Hij trad herhaaldelijk op als gast-solist bij de toen zeer populaire Ramblers en speelde de hele zomer met zijn eigen internationale orkest (o.a. Engelsen, Nederlanders, Amerikanen) in Scheveningen.

De LP 'Benny Carter with the Ramblers and his orchestra' (Decca 154.062) bevat twaalf opnamen uit dat jaar. Carter stond in die dagen, samen met Johnny Hodges, onbetwist aan de top bij de altsaxofonisten. Zijn spel was misschien wat minder expressief dan dat van Hodges, maar de grote zekerheid waarmee hij zijn elegante, lichtvoetig swingende soli neerzette, kan ook na bijna dertig jaar nog imponeren.

De bijna terloopse manier waarop hij in *Blues in my heart* door een aantal voor die tijd zeer gecompliceerde harmonieën heenloopt, bewijst dat de vernieuwingen van de boppers, zeker op harmonisch gebied, niet helemaal uit de lucht kwamen vallen. In het begin van de jaren dertig was Carter een van de baanbrekende big band-arrangeurs; hij was onder meer de eerste die een vijfmans saxsectie gebruikte. Op deze plaat zijn Carters arrangementen nogal aan de eenvoudige kant; hij moest natuurlijk rekening houden met het niveau van zijn medemusici. Hij wist echter ook met simpele middelen frisse, charmante resultaten te bereiken.

De vier stukken met de Ramblers bewijzen dat de band in 1937 tot de beste dansorkesten van Europa hoorde. In *Ramblers Rhythm* is trombonist Marcel Thielemans zowaar nog even als solist te horen. Carters eigen internationale band maakt een krachtige, goedgeschoolde indruk; dit orkest had

misschien net een tikkeltje meer swing dan onze Ramblers.

De plaat bevat verder nog vier stukken door een octet waarin tenorist Coleman Hawkins (van '34 tot '39 in Europa) en de voortreffelijke Engelse trombonist George Chisholm opvallen. Ten slotte verdient het goede begeleidende werk van pianist Freddy Johnson (in alle stukken te horen) nog vermelding.

Oscar Pettiford was na bop-voorloper Jimmy Blanton de eerste die van de bas een volwaardig solo-instrument wist te maken. Terwijl de meeste bassisten in die tijd hun zeldzame soli vulden met bedaar vier noten in de maat trekken, toonde Pettiford een technische virtuositeit en een melodische inventiviteit die menig gitarist jaloers zouden maken.

Cello

Hij was de eerste die volwassen jazz op de cello speelde, een prestatie die sindsdien maar door weinigen is geëvenaard. Nadat hij in de VS jarenlang bij Ellington en met eigen groepen had gewerkt, kwam hij in september 1958 naar Europa. Hij trok bijna een jaar in de oude wereld rond (Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk o.a.) en vestigde zich ten slotte in de zomer van 1959 in Kopenhagen, waar hij maandenlang tenorist Stan Getz begeleidde. Op 18 september 1960 kwam hij plotseling te overlijden.

'Remember Oscar Pettiford' (Fontana 688 601 ZL) bevat opnamen uit 1959 en '60 met Scandinavische musici en één stuk opgenomen tijdens het Essen Jazz Festival 1960 (met Bud Powell, Coleman Hawkins en Kenny Clarke). Pettiford voelde zich in zijn Scandinavische periode vooral leraar en helper van zijn niet altijd even ervaren medemusici.

De resultaten van zijn ontwikkelingshulp mogen er zijn. De arrangementen worden met imponerende zekerheid uitgevoerd; Pettiford wist zijn side-men kennelijk tot vlijtig repeteren te stimuleren. In de ritmesectie neemt Pettiford het leeuwedeel van het werk op zich, met als gevolg dat er naar Europese maatstaven verbluffend geswind wordt. Het enige wat de side-men helemaal zelf moeten doen is improviseren. Helemaal komen de meesten op dit punt nauwelijks boven de middelmaat uit, met als verdienstelijke uitzondering de verfijnde Zweedse pianist Jan Johansson. Pettiford zelf komt solistisch niet steeds tot topprestaties, vooral *Willow weep for me* bevat een flink aantal clichés, al zijn het dan tenminste eigen clichés. Wat helderheid en exactheid betreft, mag men Pettifords soli op deze plaat echter aan elke bassist ten voorbeeld stellen.

Tenor- en sopraansaxofonist Albert

Ayler kwam in de herfst van 1962 als bijna volkomen onbekende naar Kopenhagen. Hij speelde een paar keer mee met het trio van pianist Cecil Taylor in Café Montmartre, nam in januari '63 een plaat op en keerde toen naar de VS terug.

Het werk bleek daar al even schaars als in Europa, zodat Ayler het in 1964 nog maar eens bij ons ging proberen. Het kwartet dat hij meenam, met Don Cherry trompet, Gary Peacock bas en Sonny Murray drums, werkte ongeregeld in Scandinavië, maakte in november een korte tournee door ons land en viel toen voorlopig uit elkaar. De muziek die Ayler c.s. in Nederland ten gehore brachten, veroorzaakte nogal wat opschudding onder de fans. We mogen verwachten dat Ayler ook in zijn eigen land wel bekend zal worden als controversieel avant-garde musicus.

De bovengenoemde Deense plaat, 'My name is Albert Ayler' (Fontana 688 603 ZL), kwam ook in Nederland op de markt. Ayler wordt op deze LP begeleid door twee Denen, pianist Niels Børnsted en bassist Niels-Henning Ørsted Pedersen, en de Amerikaanse drummer Ronnie Gardiner. Deze ritmesectie, waarin alleen de bassist een talent van betekenis is, speelt nogal conventioneel, wat zowel voor- als nadelen heeft.

Ayler kan zich in deze omgeving niet helemaal uitleven; zijn spel heeft hier dan ook minder zeggingskracht dan tijdens zijn Nederlandse tournee. Aan de andere kant komt Ayler met zoveel vernieuwingen tegelijk, dat hij veel luisteraars meer dreigt te schokken dan te boeien. Vanuit dat gezichtspunt is het dus gunstig dat Ayler op deze plaat gedwongen wordt het een beetje kalm aan te doen.

Hij vertolkt een aantal standards (*Summertime*, *Bye, bye blackbird* e.d.) en één eigen stuk. Hoewel de ritmesectie keurig het akkoordenschema door blijft draaien, is het duidelijk dat Ayler deze belemmering van zijn vrijheid liever zou elimineren. Hij heeft een volkomen eigen geluid, dat nu eens nostalgiek aandoet en dan weer plotseling uitschiet in opgewonden kreten. Alleen zijn 'gespleten tonen' in het lage register doen soms aan Rollins denken.

Wanneer iemand zich, zoals Ayler, een bijna volkomen vrijheid veroorlooft, moet hij ook waar kunnen maken dat hij die vrijheid waard is. Met andere woorden: Ayler moet bewijzen dat zijn vrijheid hem in staat stelt zijn emoties duidelijker en boeiender te verklanken. In dat opzicht is deze plaat nog niet helemaal bevredigend; zijn Nederlandse concerten waren dat naar mijn gevoel wel. Ik hoop dan ook dat Aylers volgende platen (met louter Amerikaanse musici) spoedig op de markt zullen komen.

BERT VUIJSJE

Wat moet ik doen?

Dit wordt het verhaal van een goede kennis van me. Zijn naam doet er eigenlijk weinig toe, omdat die het gros van u, geachte lezers, waarschijnlijk toch niets te zeggen heeft. Maar goed, nu ik toch eenmaal besloten heb om u dit verhaal te vertellen, hebt u er ook recht op te weten wie ervoor verantwoordelijk is. Daarom wil ik u verklappen, dat dit het (ware) verhaal is van Henny Rabbelier.

Laat ik dan beginnen met te vertellen, dat genoemde Henny Rabbelier een geboren en getogen Groninger is, die evenwel sinds een tiental jaren zijn domicilie naar het westen van het land verplaatst heeft. Daar heeft hij zijn 'business' opgebouwd, maar een rasechte Groninger is hij toch altijd wel gebleven.

In zijn jongere jaren was Henny Rabbelier namelijk een verwoede voetballer. Zo'n dertig jaren terug genoot hij in de noordelijke streken van ons land een vrij grote bekendheid als de midvoor en goalgetter van de Groninger tweede klasser GRC.

Het gebeurde dan eens, zo verluiddit de geschiedenis, dat GRC een thuiswedstrijd speelde tegen een club die een heel wat minder rooskleurige positie op de competitieranglijst innam dan GRC en die dan ook in alle opzichten inferieur was aan Henny Rabbelier en zijn nijvere mannen. De tegenstander werd, om het nu maar eens heel origineel te zeggen, door GRC van het kastje naar de muur gestuurd.

Zonder moeite liepen de GRC'ers anderhalf uur lang bij herhaling langs hun opponenten. In technisch opzicht waren zij de meesters. Hun samenspel sloot als een bus en hun veldoverwicht was dan ook indrukwekkend. Maar... zoals dat wel eens meer gebeurt met voetbalteams die zo op het eerste gezicht op hun sloffen kunnen winnen, de doelpunten wilden maar niet komen. Waardoor dat nu kwam, kan niemand navertellen, maar steeds als GRC in de buurt van het vijandelijke doel was genaderd, ging er iets mis.

Wanneer er nu iets is wat het voetbalpubliek heel moeilijk kan verkroppen, dan is het de aanblik van een sterk elftal, dat met een zwakkere ploeg doet wat het wil, maar verzuimt dit in cijfers op het scorebord tot uitdrukking te brengen. Zo iets werkt irriterend op de trouwe supporters. Het is net als bij boksen. Ook daar wil het publiek, als het erin zit, een knock-out zien.

Als deze knock-out dan te lang op zich laat wachten, begint men zich er van buitenaf mee te bemoeien door allerlei goedbedoelde adviezen de ring in te slingeren.

Zo ook bij GRC. En aangezien Henny Rabbelier - de goalgetter - vrij algemeen voor de man werd versleten die het vonnis zou moeten voltrekken, richt-

te de aandacht zich gaandeweg meer op hem in het bijzonder en werd hij ten slotte overstelpt met raadgevingen uit dat deel van het publiek dat zich hoopvol achter het doel van de tegenpartij had opgesteld, maar dat zo langzamerhand in een stemming van bittere ontgoocheling was geraakt.

Bitter was ook de toon waarin die raadgevingen Henny Rabbelier naar het getergde hoofd werden gesmeten... Een advies als 'Schiet dan toch, kerel' valt desnoods nog zonder mokken te slikken. Evenmin behoeft men onmiddellijk een aanwijzing als 'Naar links die bal' of 'Over de vleugel' van zich af te gooien.

Moeilijker uitvoerbaar - moeilijker verkeerbaar ook - wordt het al wanneer er plompverloren tegen je wordt gebruld 'Ineens op je slof, sufferd' of 'Tussen de palen door die knikker.' En helemaal te dol is het natuurlijk wanneer je vanuit het publiek maar brutaalweg wordt gesommeerd: 'Ga jij maar naar huis, stommeling.'

In dit stadium aangeland vertoonde het gezicht van Henny Rabbelier een aanzienlijk rodere tint dan normaal. En

wie het algemene tumult even vergat en héél goed luisterde, kon hem zachtjes horen sissen. Als een ketel water die tegen het kookpunt aanleunt.

Even later gebeurde het! Er waren nog maar een paar minuten te spelen. Er kwam een voorzet en er ontspon zich een hevige worsteling voor het doel. De vijandelijke backs raakten de kluts kwijt en liepen verkeerd. De doelman gleed uit en lag machteloos naast zijn kooi op de grond...

En daar kreeg Henny Rabbelier de bal op hooguit twee meter voor het lege doel voor de voet. Het lang verwachte doelpunt hing daar eensklaps levensgroot in de lucht. Alles wat Henny Rabbelier maar had te doen, was even het verlossende tikje geven...

Alvorens dat te doen, deed Henny Rabbelier echter eerst iets heel anders. Hij zette zijn rechtervoet op de bal, plantte de vuisten in de zijden, richtte een broeierige blik op het publiek achter het doel...

'En', informeerde hij nadrukkelijk, 'is er misschien iemand onder de aanwezigen die mij kan vertellen wat ik NU moet doen?'

GER SCHURMAN

HUMANISTISCH VORMINGSCENTRUM 'HET COORNHERTHUIS'

Hoofdstraat 84 - Driebergen

In het Coornherthuis worden regelmatig bezinningsbijeenkomsten gehouden voor militairen.

Er wordt daarbij gesproken over allerlei levensvragen. Daarnaast zijn er boeiende programma's over hedendaagse kunst.

Iedere militair kan hiervoor uitzonderingsverlof krijgen.

Wie iets gevoelt voor deelname aan zo'n bijeenkomst vult het onderstaande formulier in en sture het op naar het Coornherthuis.

Ondergetekende (naam, voorletters, rang)

..... (landmacht/luchtmacht)

Registratienummer

Onderdeel

Gelegerd te

..... (volledig militair adres)

wenst deel te nemen aan een Vormings- en Bezinningsbijeenkomst van het Humanistisch Thuisfront in het Coornherthuis te Driebergen in de maand

..... (maand van deelname).

Handtekening:

Gemengd huwelijk

Zowel binnen als buiten de R.-K. Kerk zijn bepaalde vragen gerezen betreffende de houding welke door deze kerk beoefend is bij gemengde huwelijken. Men dringt aan op een wijziging van de praktijk, zoals die in het kerkelijk wetboek wettelijke gestalte had gekregen. En deze wijziging wordt bepleit vanuit een nieuw gegroeide gevoeligheid voor menselijke godsdienstvrijheid, zoals die ook in r.-k. kring is beginnen te leven.

Daarbij doet zich het toch wel merkwaaardige feit voor, dat eigenlijk niemand de R.-K. Kerk zou willen aansporen of verplichten om het gemengde huwelijk nu ook maar zonder meer goed te keuren. Althans in christelijke kringen lijkt wel een bijna eensgezinde overtuiging te leven, dat in een gemengd huwelijk bijna onherroepelijk iets zal moeten ontbreken aan de volkomenheid van de huwelijksgemeenschap en dat gemengd-genuwden met hun verschil van godsdienstige overtuiging zich een last op de schouders leggen, welke de toch al niet zo lichte, zij het vreugdevolle, last van het gehuwd-zijn niet onaanzienlijk komt verzwaren.

Dat is in alle geval ook de diepe overtuiging van de R.-K. Kerk, zodat zij niet zo vlot geneigd is om iedere gereserveerdheid ten aanzien van het gemengde huwelijk zo maar prijs te geven. Enerzijds beseft zij, dat godsdienstige verschillen diep in het leven ingrijpen. En anderzijds is haar hoogachting voor het huwelijk zo groot, dat zij godsdienstige verdeeldheid eruit wil weren.

Het zal wel bekend zijn, dat de R.-K. Kerk het huwelijk waardeert als een door de Schepper ingeschapen levenspatroon, waarin man en vrouw zich voor het leven in liefde aan elkaar schenken, om in zo groot mogelijke intimiteit als één mens ('één vlees') door het leven te gaan en in hechte liefdestrouw jegens elkander gemeenschappelijk de taak te vervullen die hun is toegewezen in de voortplanting van het menselijk geslacht en in de opbouw van een menswaardige wereld. Volgens deze waardering zijn 'eensgezindheid' en 'trouw' de gulden woorden die kenmerkend in het wezen van deze oervorm van menselijke gemeenschap geschreven staan.

Juist daarom ziet de R.-K. Kerk, zulks in overeenstemming met de bijbel, in het trouw en eensgezind samenleven van man en vrouw (bruidegom en bruid) het door de Schepper zelf opgerichte teken van de liefdesintimiteit, welke Hij zelf in onverbrekelijke trouw met geheel de mensheid wil aangaan, om deze mensheid te vormen tot zijn trouwe bruid, die in eensgezindheid met Hem mag leven en daarin haar diepste vrede en hoogste glorie mag vinden.

De oervorm van menselijke trouw en eensgezindheid is gesteld tot teken van de trouwe liefdesgemeenschap tussen God en mens. Keer op keer wordt dan ook in de

bijbel de verhouding van God tot het volk, waarmede Hij een verbond van liefde gesloten heeft, getypeerd als een verhouding van de Bruidegom met zijn bruid. En in het Nieuwe Testament wordt dit tekenkarakter aangewezen als de door God beoogde diepste zin en groot geheim van het huwelijk (Ef. 5, 32).

Het christelijk huwelijk, gesloten tussen twee gedoopten, wordt door de R.-K. Kerk gehouden voor een sacramenteel teken, waarin nu twee gelovigen zijn geplaatst om in kracht van Christus, met Wie zij gelovig verbonden zijn en Wiens zelfverloochening uit liefde voor de ander in hen gestalte kan krijgen, nu ook daadwerkelijk de trouw van Christus jegens de kerk te betekenen. Eensgezindheid van geloven hoort evenzeer bij dit christelijk huwelijk als eensgezindheid van geloven behoort bij de ene Kerk van Christus. Zoals daarom geloofsverdeeldheid een smet is op de Kerk van Christus, is ook voor het christelijk huwelijk geloofsverdeeldheid een onwaarde die niet als waarde kan worden aangeprezen.

Naarmate de godsdienstige verscheidenheid groter is (het huwelijk tussen een gedoopte en een ongedoopte), wordt ook de bedreiging van de eensgezindheid in het huwelijk groter geacht. Dat is de reden waarom de R.-K. Kerk dergelijke huwelijken voor ongeldig houdt en daarom haar leden slechts bij wijze van uitzondering toelaat tot het geldig aangaan van dergelijke huwelijken. Mag daarnaast de godsdienstige verscheidenheid binnen het christendom niet zo groot zijn en mag dan ook de R.-K. Kerk een dergelijke verscheidenheid niet aanzien voor een ongeldigmakend beletsel, daar staat tegenover dat deze verscheidenheid pijnlijker wordt gevoeld als een smet op het christelijk huwelijk. Ook deze verscheidenheid wordt daarom voor een beletsel gehouden, zij het niet voor een ongeldigmakend beletsel.

Tot zover kan alles in het kader van het r.-k. geloven duidelijk en ook billijk lijken. Het wordt echter allemaal meer verward door de concrete manier waarop men eigen gelovigen van zulke gemengde huwelijken heeft trachten af te houden. Dit geschiedde in een sfeer van een sinds Trente sterk gegroeide polemische afweer tegenover de Reformatie, waarmee men in hoofdzaak te maken had.

Men kon in de Reformatie niet veel anders zien dan een noodlottige ketterij, waarvoor men de eigen gelovigen zoveel mogelijk moest beveiligen. Slechts wanneer het gevaar van besmetting der eigen gelovigen met deze ketterij zoveel mogelijk bezworen werd geacht, meende men in bepaalde gevallen verlof tot dergelijke gemengde huwelijken te kunnen geven. Dat is de oorsprong van de waarborg welke van de niet-katholieke partij wordt gevraagd om aan de katho-

lieke partij volle vrijheid te geven in de beleving van eigen geloof en in de katholieke opvoeding der kinderen.

Deze praktijk werd bovendien nog gesteund door de overweging, dat de waarheid altijd verdedigd en de dwaling altijd bestreden diende te worden. Men deed dat wel niet met geweld. De R.-K. Kerk heeft altijd beleden dat de evangelische waarheid slechts in vrijheid aanvaard kan worden. Maar men dacht daarbij zo eenzijdig in de tegenstelling van dwaling en waarheid, dat men de personen met hun geweten bijna niet meer in zicht had.

Bovendien zat men met de moeilijkheid, dat een huwelijk tussen een katholiek en een protestant, wanneer het zonder dispensatie van de R.-K. Kerk gesloten was, toch voor geldig moest worden gehouden. Dat bracht het gevaar met zich mee van een aantal huwelijken, waarvan het bestaan door de R.-K. Kerk niet geweten werd (de zgn. clandestiene huwelijken), zodat tal van complicaties konden ontstaan bij het aangaan van nieuwe huwelijken krachtens gebrek aan wetenschap omtrent het al of niet gehuwd-zijn van een der betrokken partijen. Zo ontstond de bepaling, dat ook gemengde huwelijken op straffe van ongeldigheid in het openbaar voor de kerk gesloten moeten worden. Dat betekende in feite, dat het verschil tussen het huwelijk van een gedoopte met een ongedoopte en dat van een katholiek met een protestant praktisch tot nul was gereduceerd. Want wanneer een katholiek zonder dispensatie met een protestant ging trouwen en zich daarbij niet hield aan de openbare vorm van huwelijksluiting, dan was zijn huwelijk ongeldig.

Het zijn deze twee punten van de te geven 'waarborg' en van de 'openbare voorgeschreven vorm van huwelijksluiting', die vooral het mikpunt zijn van de huidige vragen. In de gevraagde waarborg, door de niet-katholieke partij te geven, ziet men allereerst een gemis aan waardering voor de christelijke waarden welke ook in het geloof van de andersdenkende christen te vinden zijn. Vanuit een nieuw ontwaakte oecumenische gezindheid verlangt men een minder negatieve, afwerende houding ten aanzien van de niet-katholieke partij.

Dat de katholieke partij in geweten verplicht is om ook in een gemengd huwelijk zijn of haar godsdienstplichten te vervullen, wordt natuurlijk vanzelfsprekend geacht. Anders zou men niet meer te maken hebben met een gemengd huwelijk. Maar eenzelfde gewetensplicht zal men dan ook ten aanzien van de niet-katholieke partij moeten eerbiedigen overeenkomstig het gegroeide besef van de menselijke godsdienstvrijheid. En bovendien zal men het geloof van de niet-katholieke partij

Wat zit er aan vast als je met een kath

Tot de meest opzienbarende verschijnselen van de afgelopen jaren behoort de verandering die zich voltrekt in het denken en handelen van de r.-k. wereld. Iedereen weet wat de figuur van Johannes XXIII heeft betekend voor deze vernieuwingsgedachte. We hebben ook, samen met de hele wereld, gevolgd wat er gebeurde op het Vaticaans concilie. De strijd die daar blijkbaar gestreden werd tussen de vooruitstrevenden en behoudenden, was dagen, ja wekenlang wereldnieuws. Het lijkt nog te vroeg om enige conclusie te trekken voor de toekomstige houding van de r.-k. Kerk en de r.-k. mens. Men heeft het gevoel dat de opmars der progressieven tot staan is gebracht en dat de reactie op volle toeren begint te draaien.

Waarom houdt deze houding van een kerk ook niet-leden van die kerk zo bezig? Waarom hebben ook wij, humanisten, zo'n interesse voor wat zich daar in de boezem van de katholieke wereld afspeelt? Naar ik meen, vooral omdat

Gemengd huwelijk

(Vervolg van pagina 5)

niet eenzijdig mogen beschouwen als een gevaar voor besmetting.

Ook zou men gaarne de voorgeschreven openbare vorm van huwelijkssluiting op straffe van ongeldigheid laten vervallen. Dat zou duidelijker het onderscheid markeren tussen het huwelijk van twee gedoopten en dat van een gedoopte met een ongedoopte. Dat zou bovendien niet in strijd zijn met de principiële katholieke leer en is in feite langdurige praktijk geweest in Nederland en andere Europese gebieden.

Natuurlijk zouden dergelijke wijzigingen in de praktijk der kerk de moeilijkheden niet wegnemen, die in een gemengd huwelijk nu eenmaal bestaan inzake de opvoeding van de kinderen. Zulk een opvoeding zal onherroepelijk gemengd zijn, waarbij de kinderen het voorwerp kunnen zijn van een geloofsverschil, zoals zich dat op breder vlak vertoont tussen de gescheiden kerken.

Dat is de noodsituatie van het gemengde huwelijk, waarin het geloof van beide partijen waarlijk gerespecteerd wordt. Men zal hoogstens van deze nood een oecumenische deugd kunnen maken, zonder echter het noodkarakter van deze situatie te ontkennen. Maar wel zouden dergelijke wijzigingen het klimaat kunnen zuiveren tussen de verdeelde kerken, omdat zij een daadwerkelijk getuigenis zouden zijn van een nieuwe oecumenische openheid.

DR. J. C. GROOT

de eventuele verandering de houding van de katholieke tegenover de niet-katholieke raakt. In een samenleving waarin wij allen steeds meer op elkaar aangewezen zijn, kunnen wij niet meer ieder in ons eigen vakje zitten en ons van de rest niets aantrekken. Dat betekent niet dat wij ons zouden willen mengen in de manier waarop een katholiek zijn geloof beleeft. Dat is zijn zaak! Maar zodra hij contact heeft met een andersdenkende en de medemenselijkheid tussen deze twee mensen in het geding komt, wordt dat anders.

Net zoals wij de katholieke volstrekt ongemoeid zullen laten in zijn diepste levens- en wereldbeschouwing, verlangen wij dat hij dat ons laat. Verdraagzaamheid kan nimmer van één kant alleen komen. Zodra de katholieke wereld zich dus met ons bemoeit, verandert onze houding in zoverre dat wij niet zullen kunnen aanvaarden dat onze vrijheid op onze manier te leven en te denken wordt beknot.

Hoewel het natuurlijk altijd interessant is als buitenstaander te zien hoe een bepaalde kerk in haar opvattingen verandert, blijft dat in wezen de zaak van de leden van die kerk. Veranderen echter juist de verhoudingen ten opzichte van de 'anderen', dan is het niet meer een zaak van de leden alleen en vandaar de interesse van de niet-katholieke wereld. Lange tijd heeft de niet-katholieke de katholieke houding bij deze contacten als dwingend ervaren. Omdat de r.-k. Kerk ervan uitgaat het enige ware geloof te prediken, had men zich als niet-katholieke eenvoudig te onderwerpen aan hetgeen de kerk verlangde. Wilde men dat niet, dan was contact voor de katholieke partij onmogelijk.

En laten wij elkaar goed begrijpen. Het gaat daarbij natuurlijk om intensief menselijk contact. Niet om het elkaar tegenkomen op straat, maar b.v. om een intensief contact als een huwelijk. Hoe staat het eigenlijk met de houding van de Katholieke Kerk t.o.v. het zgn. gemengde huwelijk? Daarbij immers ontstaat bij uitstek een situatie die moeilijkheden kan meebrengen.

Voor de Katholieke Kerk is het huwelijk een goddelijke zaak. In dat verband noemde Pius XI het de grootste ramp dat de mensen het huwelijk als iets menselijks zijn gaan beschouwen i.p.v. als een goddelijk instituut. Dat lijkt weinig speelruimte te laten, want goddelijke instituties wijzigt men maar niet zo.

Aan de andere kant is het in ieder geval een deel van de katholieke wereld ernst met het nastreven van gewetensvrijheid, ook voor de 'anderen'. Zo schrijft de gespreksgroep van het (kath.) Centrum voor Staatkundige Vorming, welke zich met het echtscheidings-

vraagstuk bezighield, in zijn rapport d.d. december 1963:

'Indien wij als katholieken de gewetensvrijheid van anderen erkennen, maar hun niet tegelijkertijd de mogelijkheid bieden deze overtuiging ook praktisch te beleven, zou dat een onwerkelijke en dubbelhartige houding zijn.'

Hoe staat het nu met diezelfde gewetensvrijheid in de praktijk bij het aangaan van een gemengd huwelijk? Laat ik beginnen met vast te stellen dat het wederzijdse respect van man en vrouw en hun verdraagzaamheid voor elkaar naar onze mening meebrengen dat men elkaars geloofsovertuiging ongemoeid laat. Ons uitgangspunt in de situatie van het gemengde huwelijk zal dus zijn dat de humanist zijn katholieke partner vrijlaat in zijn geloofsleven en zich niet ten doel gaat stellen zijn huwelijkspartner te hervormen.

Zien wij nu naar de keerzijde:

Volgens het aparte recht dat alleen voor katholieken geldt, is een gemengd huwelijk verboden (Canon 1060 van de Codex Iuris Canonici). Van dat verbod kan dispensatie gegeven worden door een bisschop. Vrij bekend is dat een dergelijke dispensatie alleen wordt bereikt wanneer waarborgen worden gegeven tegen de gevaren die het gemengde huwelijk meebrengt. En die gevaren, wel te verstaan alleen beken van de r.-k. partner uit, bestaan uit mogelijke geloofsafval.

De gebruikelijke waarborgen bestaan daaruit dat de niet-katholieke moet beloven alle gevaren voor geloof en zeden van zijn roomse man of vrouw verwijderd te zullen houden. Bovendien moeten beide partners beloven dat alle kinderen katholiek gedoopt en opgevoed zullen worden. Die waarborgen plegen in een officieel stuk te worden vastgelegd en door de partijen, de pastoor en getuigen te worden getekend. Het zijn geen loze beloften, maar volgens katholiek recht vormt een en ander een bindend contract, waarvan de naleving niet minder dan gewetensplicht is. Het niet naleven van die zelfde gewetensplicht betekent voor de katholieke partij zware zonde en het is dus duidelijk dat hij zowel tegenover zelf zelf als tegenover de kerk in een conflictsituatie komt zodra het met de naleving van de beloften gaat haperen.

Heeft de niet-katholieke partij zich dus uitdrukkelijk schriftelijk verbonden de partner met rust te zullen laten op geloofsgebied, ja, zelfs alle gevaren voor diens geloof van hem verwijderd te houden, omgekeerd geldt dat niet. Integendeel, de katholieke partner in het gemengde huwelijk heeft de plicht (canon 1062) op voorzichtige wijze voor de bekering van de 'ongelovige' te zorgen. Verzaakt hij die plicht, dan betekent

& meisje trouwt?

dat voor hem eveneens zware zonde.

Sprak ik tot nog toe over een gemengd huwelijk, dan was daarmee naar katholiek recht alleen bedoeld, het huwelijk tussen een katholiek en een niet-katholiek die wel gedoopt is, dus b.v. een hervormde. Hij is dan wel geen lid van de ware kerk, maar vanwege het feit dat hij gedoopt werd, mag hij beschouwd worden als tweede klasse mens. Maar het katholieke recht kent een andere regeling voor de niet-gedoopten, dus voor ons, humanisten. Zij behoren niet tot de tweede klasse, maar tot de derde.

Voor een huwelijk met hen is ook dispensatie te verkrijgen op de manier als hiervoor werd beschreven. Maar het verschil tussen de tweede en derde rang blijkt wanneer men naar katholiek recht de consequenties overziet wanneer men toch gehuwd is terwijl dispensatie ontbrak.

In het eerste geval (huwelijk met een gedoopte niet-katholiek) is er sprake van een verboden huwelijk, dat weliswaar zware zonde betekent voor de katholieke partner, maar in ieder geval ook in katholieke ogen een huwelijk is. In het tweede geval echter (laat ik maar zeggen ons geval) is er doodeenvoudig geen huwelijk. Het is naar katholieke opvatting ongeldig en dus is het er niet, hoewel het natuurlijk volgens alle formaliteiten van het gewone Nederlandse burgerlijke recht is gesloten.

In die situaties kan de katholieke partij zich ook zonder enig gewetensbezwaar weer losmaken van zijn huwelijkspartner en zelfs katholiek geldig weer trouwen, ook al is hij burgerlijk nooit gescheiden van de ongedoopte partner. De betrekkelijk geruchtmakende voorbeelden hiervan hebben wij enige tijd geleden in de kranten kunnen lezen.

Het is, naar ik meen, na kennismaking van het hiervoor betoogde, niet voor twijfel vatbaar dat deze gehele kwestie eenzijdig wordt gezien. Dwingend bepaalt het katholieke recht dat de niet-katholiek de ander op geloofsterrein met rust moet laten en spoort het tegelijk de andere partij aan om de niet-katholiek te bekeren.

Het komt mij voor dat deze eenzijdige benadering van deze moeilijke kwestie noodzakelijk voortkomt uit de gedachte dat alleen katholieken het ware geloof hebben. In mijn humanistische gedachtengang, doortrokken als deze is van twijfel, kan ik dat slechts als hoogmoedig ervaren. Geeft men die gedachte niet op, dan blijft het m.i. de vraag of een werkelijke andere regeling van het gemengde huwelijk mogelijk is. Het concilie moet dit punt (oorspronkelijk punt 13 van het schema) nog behandelen en op dit moment weten wij

dus niet of de vooruitstrevenden op dit terrein iets anders willen of kunnen bereiken. Voor zover mij bekend, bestaan geen plannen over ingrijpende, andere regelingen. In het gehele licht van de oecumenische gedachte van het concilie lijkt dan trouwens een verandering van houding tegenover de tweede klasse (de gedoopten) eerder voor de hand te liggen dan tegenover de derderangsgroep.

Heb ik tot nog toe getracht uiteen te zetten hoe de katholieke regels zijn en hoe eenzijdig de benadering van de problematiek, ik wil nog een enkel woord wijden aan de gewetensconflicten die in de huwelijken met dispensatie kunnen ontstaan.

Voorop staat dat men van een jonge niet-katholiek verlangt dat hij bepaalde waarborgen verstrekt voordat men hem het privilege deelachtig doet worden te kunnen trouwen met zijn geliefde. Hoe gemakkelijk kan die in de vóórhuwelijks verliefdheid afgelegde verklaring later tot moeilijkheden leiden. Moeilijkheden omdat de ander een levens- en wereldbeschouwing heeft die niet alleen vreemd is, maar waarover niet eens gepraat kan worden. En bijgevolg kan over de opvattingen op dit gebied van de niet-katholiek evenmin worden gesproken. Man en vrouw moeten dus over deze wezenlijke vragen naar gesprekspartners zoeken. De meest daarvoor in aanmerking komende is uitgesloten, want het zou licht gevaar voor geloof of zeden betekenen.

Even gevaarlijk lijkt de belofte toekomstige kinderen katholiek op te voeden, d.w.z. bewust in een geloofsrichting die men zelf niet is toegedaan en waartoe men ook bij huwelijk niet heeft willen overgaan. Hoe verantwoordt men zich later tegenover zich zelf als men aldus kans heeft gezien zijn kinderen van zich te vervreemden?

Of omgekeerd, hoe verantwoordt men zich tegenover zijn kinderen als die zich later van de Katholieke Kerk afkeren en vragen waar de niet-katholieke vader of moeder het recht vandaan meende te halen hen in die richting te laten grootbrengen zonder er zich zelfs maar om te bekommeren of de kinderen daarover een eigen mening hadden?

De conflictstof, de gewetensnood ligt klaarblijkelijk opgestapeld. Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (Echtscheiding in Nederland 1900-1957) was het aantal echtscheidingen op 10.000 huwelijken voor twee katholieke partners 11, voor twee hervormden 21 en voor twee buitenkerkelijken 31. Voor een gemengd huwelijk tussen een katholiek en een niet-katholiek echter 108. Kijkt men naar die cijfers en houdt men bovendien in het oog dat maar 20 tot 30 pct. van de katholiek gemengde hu-

welijken in Nederland met dispensatie gesloten worden en 70 à 80 pct. in katholieke ogen hetzij verboden, hetzij ongeldig zijn, dan vraagt men zich af of de kerk zich toch niet aan de realiteit wil aanpassen. Als verreweg de meeste katholieken die met een niet-katholieke partner willen trouwen, dat toch doen ook zonder dat de bisschop daarvoor verlof heeft gegeven, schiet de kerk met zijn eenzijdige houding klaarblijkelijk over haar doel heen. Wij kennen allen het gezegde dat de Roomse Kerk zich door de eeuwen heen steeds weer wist aan te passen aan de werkelijkheid en dus... Weinig zal meer getuigen van de openheid en verdraagzaamheid van de Katholieke Kerk, waarvan de recente nieuwjaarsbrief van het Humanistisch Verbond tekenen signaleert, dan een andere, een tweezijdige benadering van het vraagstuk van twee mensen die van elkaar houden, met elkaar willen trouwen en die een verschillende overtuiging of geloof hebben.

MR. M. G. ROOD

Adressen raadslieden

H. J. J. Lips, hoofdplaatsman.
Bureau hoofdplaatsman: Hoofdstraat 84, Driebergen. Tel. 03438 - 28 78.
Huisadres: Madoerastr. 15 Amersfoort. Tel. 03490 - 1 56 77.

J. G. F. Troost, raadsman Marine en district West.
Van Sypensteinkazerne, gebouw G, kamer 5, Utrecht. Tel. 030-3 44 41 toestel 92.
Huisadres: Hobbemalaan 2, Alkmaar. Tel. 02200 - 1 45 67.

S. v. d. Belt, raadsman distr. Zuid.
C. Rebecquekazerne, kamer 28D, Eindhoven. Tel. 04900 - 6 13 21 toestel 121.
Huisadres: Eikvarenlaan 5, Eindhoven. Tel. 04900 - 1 21 45.

H. J. van Sandwijk, raadsman district Noord-Oost.
Koning Willem III kazerne, gebouw 25, kamer 23A, Apeldoorn. Tel. 05760 - 18-77 toestel 598.
Huisadres: Celsiuslaan 17, Apeldoorn. Tel. 05760 - 2 04 37.

A. Zoetebier, raadsman district Midden.
J. van Nassaukazerne, gebouw 23, kamer 52, Harderwijk. Tel. 03410-20 41 toestel 25.
Huisadres: G. Gezellelaan 34, Harderwijk. Tel. 03410 - 28 81.

Churchill - een fenomeen

Het is 1874. In Engeland regeert koningin Victoria al 37 jaar. Ze is 65, maar zal haar diamanten regeringsjubileum nog vieren. Het kabinet van 'Grand Old Man' the Right Honorable William Ewart Gladstone valt (om zes jaar later terug te komen) en wordt opgevolgd door de regering van Benjamin 'Dizzy' Disraeli, Graaf van Beaconsfield. K.G., P.C., schrijver, staatsman en vriend van Victoria.

Het is 1874. De Right Honorable Lord Randolph Henry Spencer Churchill, derde zoon van de zevende hertog van Marlborough, doet zijn intrede in het parlement en doet zich kennen als scherpe criticus, in het bijzonder van Gladstone.

Het is 1874. Op Blenheim Palace in Oxfordshire krijgt Lord Randolph op 30 november de tweede verrassende mededeling van dat jaar: hij is vader geworden van een zoon, die hij Winston Leonard Spencer noemt.

Het is een grote tijd voor Engeland. Het Empire waar de zon nooit onder gaat. Koningin Victoria wordt 'Keizerin van India'; de Engelsen kopen het Suezkanaal; Engeland veroverd de Soedan, Transvaal; de obelisk van Cleopatra komt in Londen aan; de Fabian Society wordt opgericht; vorstenhuizen lijden zware verliezen, maar de Britse troon staat stevig; sultan Abdoel Aziz wordt afgezet, koning Victor Emmanuel sterft, prinses Alice sterft, prins Louis Napoleon wordt in Zoeloeland vermoord, tsaar Alexander II wordt vermoord, (president Garfield van de VS wordt neergeschoten), koning Ludwig van Beieren pleegt zelfmoord, keizer Wilhelm I en keizer Frederick sterven, prins Rudolph van Oostenrijk pleegt zelfmoord, de Franse president Carnot wordt vermoord en tsaar Alexander III sterft.

Het is inmiddels 1895. Het is rumoerig in Europa en zo mogelijk nog rumoeriger in de koloniën. Maar Albion staat nog rustig in de branding van alle stormen. De 21-jarige zoon van de Amerikaanse schone Jennie Jerome en Lord Randolph, Winston Churchill, studeert af van de militaire academie in Sandhurst en voegt zich bij zijn regiment in India. Later wordt hij overgeplaatst naar Egypte en de Soedan. In de Boerenoorlog is hij oorlogscorrespondent en wordt gevangengenomen. Zijn spectaculaire ontsnapping brengt hem voor het eerst zelf op de voorpagina's.

Vanaf die tijd wordt zijn carrière steeds minder overzichtelijk: zijn ster stijgt en is soms met het blote oog niet meer te volgen. Maar wat er ook op deze jaren volgen zal, ze hebben onmiskenbaar een duidelijke invloed op Winston Churchill gehad; een invloed die culmineerde rond de eeuwwisseling in de Boerenoorlog, de Boxeropstand in China en de dood van

Onder de titel 'The Finest Hours' (De Grote Uren) heeft Jack Le Veen naar de memoires van de Right Honorable Sir Winston Leonard Spencer Churchill K.G., O.M., C.H., M.P. een boeiende documentaire film samengesteld, waarin de levensloop van Churchill (die onlosmakelijk verbonden is met de geschiedenis van zijn tijd) in oude en nieuwe opnamen knap wordt weergegeven.

Er is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van Sir Winstons eigen bestaande speeches als commentaar. Waar deze echter niet op de band aanwezig waren, sprak de acteur Patrick Wymark ze. Zijn stem is nauwelijks van die van Churchill te onderscheiden. De commentarerende teksten worden gesproken door Orson Welles.

Het is een film die — níét alleen om de actualiteit van het onderwerp — alle aandacht verdient.

koningin Victoria in 1901. Hij volgt zijn vader in de politiek en neemt op zijn 25ste zitting in het Lagerhuis. Politiek blijft daarna zijn vak. Maar hij toont zich ook nog steeds vakman op journalistiek en letterkundig gebied. In 1953 krijgt hij de Nobelprijs voor... literatuur.

Schilderen wordt zijn hobby, maar een grondige — zoals alles wat Churchill aanpakt grondig wordt gedaan — : zijn korte levensloop vermeldt met trots dat hij exposeerde in de Royal Academy en dat hij in 1948 gekozen werd tot 'Academician Extraordinary'.

Extraordinary — Buiten-gewoon... dat was vrijwel alles wat hij deed. In de Eerste Wereldoorlog werd hij minister van Marine en lanceerde een gewaagd plan voor de verovering van de Dardanellen. Het plan mislukte (deels door aarzeland optreden van de betrokken generaals) en Churchill trok de consequentie uit de mislukking van zijn politiek: hij ging als gewoon majoor naar het front in Frankrijk.

Hij wordt echter teruggeroepen en als minister van Munitie krijgt hij opnieuw kansen om zijn buitengewoon talent te tonen. Hij ontwikkelt — als eerste — plannen voor de toepassing van de tank: 'Winstons Folly' (Winstons Dwaasheid) wordt de tank genoemd, maar al gauw blijkt er geen gram dwaas metaal aan te zitten.

Vrijwel onafgebroken blijft hij op verschillende ministersposten zitting hebben in de Engelse kabinetten tot 1930. Dan gaat men zonder hem 'in zee' en Churchill leeft tien jaar lang vrij teruggetrokken op zijn landhuis Chartwell. Toch niet zo teruggetrokken, dat de opkomst van Hitler en diens machtsver-

name in 1933 hem geen zorgen baart. Hij is een van de weinige politici in Engeland die al vanaf het begin waarschuwen tegen het gevaar van het nationaal-socialisme.

Als het echec van de appeasement-(verzoenings)-politiek tussen Hitler en Chamberlain in 1939 tot oorlog leidt, komt Churchill terug. Eerst als minister van Marine en van schip naar schip, over de hele vloot, flitst het telegram 'Winston is back!'. Daarna, in 1940, als blijkt dat Neville Chamberlain het vertrouwen van het Britse volk én de Britse politici verloren heeft, is de keuze tussen Lord Halifax en Churchill eenvoudig: Halifax verklaart dat zijn adellijke afstamming hem om allerlei redenen ongeschikt maakt voor de post van eerste minister. Het wordt Churchill. Engeland en de westerse wereld hebben daar nooit spijt van hoeven te hebben. Hij is het, die in zijn 'Finest Hours', in de grootste maar donkerste uren van de democratie, de fakkel brandende heeft gehouden. Niet met buitensporige beloften, maar met een begrijpelijke schets van de realiteit. Hij beloofde niet meer dan bloed, zweet en tranen; hij beloofde ook dat Engeland zou blijven vechten: '... op de stranden, in de straten, in de lucht...' and if necessary: alone. Zonodig: alleen.

Maar Churchill stond niet lang alleen. De aanval op Pearl Harbour schrikte Amerika op en Hitlers aanval op de Sowjet-Unie dwong Stalin in de oorlog. Churchill-Roosevelt-Stalin: ze hebben samen in Casablanca, op Jalta en in Teheran geconfereneerd. Het is voor een groot deel te danken aan Churchill dat op dié conferenties een eventuele slag in de derde wereldoorlog al niet bij voorbaat verloren was. Hij remde Roosevelt's goedgelovigheid ten opzichte van Stalin af en als Churchill met zijn invasieplannen (de Balkan!) zijn zin had gekregen, had de politieke situatie in Europa anno 1965 er nog heel wat gunstiger voor het Westen uitgezien.

Zijn dat de facetten van zijn grootheid, van zijn fenomenaliteit? Het zijn moleculen ervan, want het fenomeen Churchill heeft zo veel kanten, dat ze nooit alle tegelijk belicht kunnen worden; maar altijd schijnt er licht op één van zijn vele facetten. Hij was de laatste vertegenwoordiger van het Britse Empire waarover de zon nooit onderging. Hij was een van de eerste vertegenwoordigers van een realistische politiek tegenover de Sowjet-Unie. Hij was een machtig eigentijds én historisch geschiedschrijver. Een begaafd journalist. Een verdienstelijk schilder.

In het Engelse parlement is bij zijn huldiging gezegd dat de oudere leden zich niets konden herinneren wat met hem vergeleken kon worden en dat de jongere parlementsleden — hoe lang ze nog

zitting mochten hebben — zijn gelijke niet meer zouden ontmoeten.

Hij was koppig en eigenwijs. Symbolisch waren zijn V-teken en zijn grote havanasigaren. Hij was een bon-vivant, die zich zo nodig alles kon ontzeggen, maar het liever niet deed. Tekenend daarvoor is deze kleine anekdote (historisch, een van de vele) uit de eerste dagen van de oorlog toen Winston eerste minister was: de algehele situatie leek niet ongunstig. Winston (of 'Winnie' zoals hij toen al affectionate genoemd werd) had in een uitstekend humeur met een paar vrienden een goed diner gebruikt. Na tafel moest hij poseren voor een fotograaf (ik meen Cecil Beaton) die een staatsiefoto van hem zou maken.

Gezien de ernst der tijden wilde de fotograaf Churchill met zijn onverzettelijke bulldoggezicht op de foto zetten, maar Churchill bleef minzaam glimlachen en aan zijn sigaar trekken. De Ernstige,

Onverzettelijke Bull-Dog-Uitdrukking wilde maar niet komen.

De fotograaf dacht na en stelde zijn camera in, wandelde toen naar Churchill toe en pakte hem zijn havanna af: 'Nu even stilstaan..!' riep hij, rende naar de camera terug en knipte af. Het bijna-boze maar onverzettelijke gelaat van Churchill heeft gedurende de oorlogsjaren in alle Britse ministeries gehangen. Maar niemand heeft — toen — geweten dat hem op dat moment niet de zorgen over Engeland maar over zijn sigaar door het hoofd speelden.

In 1950 noemde het Amerikaanse nieuwswEEKBLAD 'Time' Churchill de 'Man of the Half-Century' (in plaats van man-van-het-jaar). Time schreef toen, dat sommige leiders in het begin van de 20ste eeuw hadden aangedrongen op meer vaart, sommigen hadden geprobeerd de koers te veranderen. Churchills

functie was die van loods; hij waarschuwde voor de rotsen voor de boeg. Hij ontwierp het schip van de twintigste eeuw niet; wat hij deed was: de reddingspogingen leiden en de reddingsboten uitzetten. We mogen ons gelukkig prijzen als het weekblad Time voor zijn cover voor het jaar 2000 een ander als 'man van de eeuw' kan aanwijzen: we kunnen best nog wat meer mensen van het kaliber van Churchill gebruiken. Maar waarschijnlijk is het niet.

We zullen hem missen. Ook de jongeren, die hem van 'horen zeggen' kennen. Hij was de laatste schakel tussen een voorgoed voorbij verleden en het heden. Zonder Churchill zullen we in dit heden op eigen benen moeten staan.

Dat zal moeilijk gaan, maar één ding hebben we van hem geleerd: de onverzettelijkheid om het tenminste te proberen. Zonodig — alleen.

HENK J. MEIER

Sir Winston Churchill in gesprek met Jack Le Vien, samensteller van de film 'The Finest Hours'.

Kees Holierhoek - bevrijdingsdans - daarvo

'Ze moet negentien geweest zijn toen ze werd weggehaald. De hele nacht was het huis vol van haar gekerm geweest. Alsof alle duivels uit de hel haar tegelijk belaagden. Af en toe had ze zo hard geschreeuwd dat hij — om zichzelf te beschermen — diep onder de dekens gedoken was met zijn vingers in zijn oren.

's Morgens sneeuwde het uitbundig. Schommelend op kleine zuchtjes wind daalden duizenden vlokken naar beneden, legden een wit doodspleed over de dingen.

Ze was eindelijk tot rust gekomen en lag beneden in een liberty-stoel te slapen, haar lange benen opgetrokken tot tegen de borst. Hij hoorde van zijn moeder dat de dokter die nacht nog geweest was en dat ze haar over een paar uur weg zouden komen halen. — Zal ik haar dan nog wel eens zien? vroeg hij.

Ze haalde haar schouders op en begon kopjes af te drogen die zo te zien helemaal niet nat waren.

Op zijn tenen liep hij naar de liberty-stoel, boog zich een beetje voorover en luisterde naar haar ademhaling. Ze ademde rustig en diep. Haar mond scheen te glimlachen. Hij kon zich niet voorstellen dat deze zelfde mond die nacht zo hard geschreeuwd had. Even voelde hij de behoefte haar op haar wang te zoenen, maar hij was bang dat ze er wakker van zou worden (...)

Een tweede mogelijkheid om zijn geesteszieke zuster, Elly, aan te raken en contact met haar te hebben, doet zich voor de jongen niet meer voor. Bovendien, redeneren, plannen, zijn eigen leven willen ordenen, een oplossing trachten te vinden voor alles wat hem aangaat, dat alles mislukt ook. Niet uit gebrek aan intelligentie, maar uit een in hem vastgezet onvermogen. Niet aanwijsbare, maar in alles voelbare factoren en gebeurtenissen, drukken de jongen in een richting waar hij zich krampachtig tegen verzet. Het is een tevergeefs weerstand bieden. Met ten slotte een jongen die nauwelijks verschilt van zijn zuster: geïsoleerd, met de enige zekerheid dat het definitieve isolement (van zijn zuster) niet waar kan zijn.

Na het hierboven geciteerde begin uit het verhaal 'Sneeuw' van de drieëntwintigjarige Reina Prinsen Geerligsprijswinnaar Kees Holierhoek wijst niets op een zo onherroepelijk slot. In plaats van zijn zuster aan te raken, trekt de jongen zijn jack aan, zet zijn kraag hoog op, gaat door de kou naar school. Onderweg ontmoet hij geen vriendjes, omdat hij alleen wil zijn. Om twaalf uur, terug thuis, is zijn zuster weg. Gehaald. Gebracht naar een inrichting. Een paar dagen later begeeft de jongen zich met z'n vader en moeder naar de inrichting. De portier slaapt. Een krank-

zinnige non schreeuwt op de gang dat er geen bezoeker is. Collega's trekken haar weg, wijzen naar hun voorhoofd, en de schreeuwende 'niet-bezoekster'. Elly herkent eerst niemand. Als ze echter eenmaal uit haar eigen wereld is, vraagt ze of ze mee mag. Er valt een stilte. Haar vader zwijgt. De jongen zwijgt. Ten slotte zegt haar moeder dat de dokter het beter vindt, omdat, enz... Dan zegt ook de vader wat. Hetzelfde, alleen nog minder overtuigend. Elly herhaalt dat ze mee naar huis wil. Opnieuw stilte. Dan pakt Elly de hand van de jongen. De hand van Elly is ijskoud. De jongen voelt hoe hij wordt aangeraakt, maar niet bij haar kan komen. Het bezoek 'verloopt'. In de portiersloge is de portier weer in slaap gevallen.

Op z'n vrije woensdagmiddag neemt de jonger zijn fiets en rijdt alleen naar de inrichting. Hij haalt de voorkant van het gebouw, de portier die niet slaapt, maar onrustig in z'n hokje heen en weer loopt. De jongen wil naar binnen, maar durft niet. De volgende dag valt de dooi vernietigend in. Het decor, de sneeuw, voor Elly een koude huiskamer vormend, waarin zij zich rustig voelt, breekt.

Weer thuis hoort hij z'n vader en moeder praten. Gedempt op de achtergrond, maar tegelijk vlak bij. Hij gaat sneeuw ruimen, maar ditmaal ontkomt hij niet. Wat aan onbekendheid, mist, en niet te definiëren spanning vanaf het moment dat hij Elly niet wakker wilde maken om hem heen heeft gehangen, wordt pijnlijk van helderheid als zijn vader hem roept, en hij moet luisteren:

(...) 'Ik heb niet zo prettig nieuws.' Hij had de hand die zijn vader op zijn hoofd legde, wel weg willen trekken.

'Er is iets ergs met Elly gebeurd. Iets heel ergs.'

Hij wist het al. Hij wist het meteen toen hij zijn vaders hand voelde. Of misschien zelfs al eerder.

'Ze heeft een ongeluk gehad. Vanmorgen is een man van de inrichting komen vertellen dat ze dood is. Ze is van nacht uit het raam gevallen.'

Hij stond met gebogen hoofd op nog meer woorden te wachten, zag alleen zijn schoenen en dat er een veter los was en dacht: Maar zo is het niet, zo is het niet.'

Behalve 'Sneeuw' staan er in de in april bij de Arbeiderspers van Kees Holierhoek te verschijnen bundel 'Hanan in de Kloostertuin' nog andere 'gewone' verhalen. 'Gewoon' ter onderscheiding van de verhalen met een specifieke oorlogsachtergrond.

'Het lijkt vreemd,' zegt Holierhoek, 'als je je van de jaren 40-45 slechts de bevrijding, dansend op de dansende arm

van je vader, herinnert, om dan bij vier of vijf verhalen in je eerste publicatie de oorlog tot onderwerp te nemen. Het zijn echter geen verslagen van vernietigingen of gruwelheden in het groot. Het gaat in die verhalen om de individuele verschijnselen als machtswellust, overheersingsdrang, eenzaamheid, solidariteit, liefde, schuld, hoop, en het *alleen* aan zich zelf of de ander kapot gaan. Natuurlijk heb ik de oorlog feitelijk niet meegemaakt. Dat mijn verhalen daar toch over handelen komt, omdat de oorlogssituatie een ideaal decor is om gevoelens die niet afgestorven zijn toen er vrede kwam, aan te stippen.

Dat ik mij in deze verhalen soms vergis, weet ik. Dat wil zeggen feitelijk vergis. Ik schrijf ergens over een rabbi met een baard, een Duitse luitenant. Dat was in de oorlog onbestaanbaar. Toen men mij op die fouten wees, was ik blij. Correcties heb ik evenwel niet aangebracht.

Een verhaal als "Slow, Quick, Quick, Slow" dat aanvankelijk de titel van mijn bundel was en waarmee ik ook de Reina Prinsen Geerligsprijs won, speelt in een concentratiekamp. Dat kamp is niet uit mijn duim gezogen. Ik heb mij wel degelijk gedocumenteerd. Het klopt feitelijk dus, omdat ik het opgezocht heb. Wat aan menselijke spanningen, complicaties, bezetenheid, saamhorigheid, etc. voorkomt, heb ik natuurlijk niet opgezocht, is niet op te zoeken, maar heb ik beleefd en ervaren sinds ik geboren ben. Vlak voordat de oorlog voorbij was. Een rabbi met een baard kan dan blijven staan.

Wat blijft is het gegeven. Niet tijd- of oorloggebonden. In "Slow, Quick, Quick, Slow" wordt een joodse krijgsgeschiedenis gene door een Duitse officier beschermd. De man verzet zich. Het helpt evenwel niet. Hij blijft de protégé. Het resultaat is een benadrukking van zijn eenzaamheid, steeds wetend dat hij niet solidair is met z'n medegevangenen. Dat dat ondanks zich zelf is, is voor hem zelf een zekerheid, maar wordt niet begrepen door de andere gevangenen. Ten slotte is er alleen nog de wanhoopssdaad om uit z'n isolement te komen. Het geschiedt op de avond dat hem door de hem beschermende officier gezegd wordt dat hij de drum zal moeten bespelen op een officiersfeest in de bunker. Als hij één keer fout speelt, zal hij doodgeschoten worden. De man gaat naar de bunker, de anderen achterlatend, het feest begint, hij speelt, slow, quick, quick, slow. Steeds opnieuw, steeds exact. Hij maakt geen enkele fout, totdat er een raam open waait en hij de crematoria ruikt. Het slow, quick, quick, slow verstomt. Het spelen houdt op. De bijna vaderlijke officier schiet hem dood...

De verhalen uit 'Hanan in de Kloostertuin' hebben veelal een dramatisch slot

zonder evenwel kitscherig te zijn. Het wordt, hoewel nog lang niet altijd even sterk, en dit is Kees Holierhoek zich wel bewust, bereikt door een weglaten, een zwijgen, een tussen de regels door suggereren van meer dan er in werkelijkheid staat en gebeurt.

Voorwaarde voor een dergelijke schrijven is afstand van het gegeven hebben, waardoor het voor de schrijver zelf pas goed zichtbaar wordt. De reeds genoemde (niet echt geziene) oorlogsachtergrond helpt daarbij, verwekt een onontbeerlijke objectiviteit. Daarnaast speelt de — ik —, in mate gebracht, een rol.

Ik zit wel in mijn verhalen, maar niet in de zelfbevredigerszin. Ik ben aanwezig, bewust of onbewust, in mischienen wel alle personen. In de één sterker dan in de ander. Dat is geen kwestie van persoonlijke voorkeur, maar persoonlijke groei.

De zoveel verlangde, gekochte en 'gevreten' bedscènes, man-vrouw betasting of bevuiling, vindt men niet in het werk van Kees Holierhoek. Nog niet? 'Dat is nu zo, en dat blijft zo. Mijn intieme relaties zijn van mij. Ik schrijf niet ten koste van de ander, wel ten koste van me zelf. Maar daarvoor draag ik dan ook zelf de verantwoordelijkheid.'

Het antwoord van Kees Holierhoek doet bijna als anti-reclame (niet in de zin van publiciteit) aan. Trachten te onderkennen wie hij is, geeft dan ook weinig resultaat. De oorzaak daarvan is geen schijnheiligheid, maar komt voort uit de wens het werk te laten spreken. Een werk dat in het juryrapport van de Reina Prinsen Geerlingsprijs naast veelbelovend, als negatieve kanttekening traditioneel meekreeg.

'Dat sloeg vooral op de vormgeving van mijn verhalen, en de wat conven-

tionele schrijfwijze, zinsbouw. Of bij voorbeeld het feit dat mijn verhalen duidelijk gebouwd zijn, een voor ieder volg-bare lijn hebben, nu goed of niet goed is, daar zal over te twisten zijn. Echter niet lang, want het kost allemaal tijd, en je denkt belangrijk bezig te zijn, maar in wezen doe je niets.'

De dit jaar z'n kandidaats Nederlands doende Kees Holierhoek, eenmaal van achter zijn werk vandaan, aan te geven, heeft iets 'negatiefs.' Hij noemt zich zelf geen genie, niet de beste schrijver van Nederland, van Europa, noch van de wereld. Hij weet dat hij met de Reina Prinsen Geerlingsprijs in de archieven zal staan met mensen als Campert, Mulisch en Membrecht. Dit te bedenken doet hem niet naar schrijverscafés trekken, debatteren, z'n werk uitstellen, of voorspellen wat hij allemaal zal doen als de inspiratie er weer is.

DICK ZAAL

Schommelen

Als een serpentine kronkelde de lange rij circuswagens langs de bochtige weg. De vallende regen trachtte tevergeefs de felle kleuren van de karavaan weg te wassen en legde daarentegen een dunne vernislaag op de nog verse verf.

De ronkende auto's en tractoren maakten hun komst bekend aan de stad, die hiervan reeds lang tevoren op de hoogte was gesteld door vele kleurige en veelbelovende affiches. Zo'n zelfde affiche hing aan een, verder kale, wand van een der woonwagens en grijsde de enige bewoner ervan tegen. Daar stond zijn naam, ondersteund door vette strepen. 'De sensatie van het jaar! Nooit zag u dit tevoren!'

Soms zag je de letters bewegen en naar hém wijzen. Jij... jij... bent die sensatie! Besef dat! Vanavond komt men weer voor jou. Vanavond... gisteravond... morgenavond. O, verdoemde avonden. Al die avonden acrobataat zijn; alle avonden weer de sprong van zijn leven voor zijn leven maken.

Zoals zo vaak, gingen ook nu weer

zijn gedachten terug naar de tijd dat zijn vader diegene was die hij nú is. Dat zijn vader de man was die het publiek de adem benam. Door een spleet van het gordijn dat de piste afsloot, mocht hij kijken en verlangen. Hij genoot van het applaus dat zijn vader kreeg. Wat moest het fijn zijn om 'zo hoog te schommelen', om met je vingers het tentdoek in de nok te kunnen aanraken en om ver boven al die mensen te zijn. Als een klein vliegtuig dat richting zon ging.

Deze gedachte ging ook die avond weer met hem mee toen hij de spleet van het gordijn achter zich wist en het gele pistezaagsel voor zich. De bekende, maar toch zo ondefinieerbare sfeer kwam op hem af; trachtte hem te omarmen als een lichte vrouw waar niet vanaf te komen is.

De cocktail van het geroezemoes van het op sensatie beluste publiek, dat zijn eisen steeds hoger ging stellen, de geroutineerde stem van de honingzoete opperstalmeester en de tonen van het verveeld blazende circusorkest, gaven hem een gevoel van overgeven. Daar hoog in de nok lag zijn domein. De landingsbaan van zijn vliegtuig. Zijn kindervliegtuig, dat nu tevergeefs vloog, daar het de zon toch niet bereikte. Sterk, maar toch zo breekbaar nylon en flitsend gepoetst staal waren zijn medewerkers. Voor de zoveelste maal zijn dodensprong...

Om hem de ambtenaar, directeur en middenstander, die de vereiste aandacht en spanning voor hem zouden opbrengen. Vervloekte burgermensen met

jullie zekerheden, met jullie bankrekening, jullie jaarlijkse vakantie en de kip met Kerstmis.

Met hun bioscoop en met hun ontspanning, die zijn spanning was. Aan hun solide bestaan dacht hij toen hij de eindeloze touw ladder der sensatie opklim. Sport na sport bracht hem steeds verder weg van hun zekerheden, en steeds, steeds, steeds dicht bij zijn angst.

De massa beneden hem werd roodachtig grijs, als de poort van een kauwende, schuifelende en murmelende hel. En daarboven... twee glinsterende rechters. Met daartussen een schier onoverbrugbare kloof; de plaats voor de salto van lichaam en geest. Als een elektrische vonk zou hij moeten overspringen van de ene naar de andere pool, opdat hij morgen weer eten zou...

Waarom moest die ellendige trommel zo tekeer gaan? Moest die zijn hartslag overstemmen? Zijn hart bonkte links, de trommel rechts. Tegelijkertijd en tevens tegen elkaar in. Gevoel tegen sensatie. Oh, God... laat ze weer gelijkspelen en laat het blinkende staal aan het einde het duistere gat overwinnen!!

Toen sprong hij voor zijn bestaan... De drumbekkens zongen plots hun triomfkreten, het publiek applaudiseerde en keek uit naar hetgeen komen zou. De acrobataat ging terug naar het gordijn. Door de spleet ervan had geen kleine jongen naar hem gekeken. Die zou dit alles bespaard blijven en iets anders willen dan schommelen.

Want, terwijl hij het publiek dankte, besefte hij weer eens te meer dat hun geesten bevredigd waren en dat hij daarom van hen weer een dag mocht leven...

F. P. HAPPEL

Het verhaal 'Schommelen' dat op deze pagina wordt gepubliceerd, is een van de vele inzendingen na de oproep van de redactie in EGO van oktober 1964 om schrijvers. In de komende maanden zijn in EGO nog meer verhalen te verwachten van lezers die op de roep 'Schrijvers gevraagd' reageerden.

ZIGEUNERS

Zes miljoen zigeuners zwerven door de wereld langs zelfgekozen wegen. Gelovige, in onze ogen soms bijgelovige mensen, bijeengehouden door sterke familiebanden en hechte tradities. Een eigen wereld met een eigen taal en een eigen verbindingssysteem. Sterft een zigeunerkoning of een zigeunerkoningin, dan komen uit alle windstreken de zigeuners samen om bij de begrafenis aanwezig te zijn. Vorig jaar was Nederland daar getuige van, toen de zigeuners hun koning Westhiner in Sliedrecht ten grave droegen. (zie foto)

Overal in Europa zijn zigeuners te vinden: voor een wagen in het Griekse Piraeus, in cafés als violist (al is de violist op de foto – de zoon van Tata Miranda – dan ook een uitgestotene, die alleen nog jazz speelt; 'als ik zigeunermuziek speel, ga ik huilen,' zegt hij), in Spanje, in Duitsland. Tom Weerheym kwam hem op zijn zwerftochten vaak tegen. Zijn foto's op deze pagina zijn daar afspiegelingen van.

